

УДК 174 (042.4) (075.8)

Цитування:

Конюкова І. Я., Сидоровська Є. А. Етикет у контексті ментальних особливостей. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв: наук. журнал.* 2022. № 2. С. 53–58.

Kanyukova I., Sidorovskaya E. (2022). Etiquette in the context of mental features. *National Academy of Culture and Arts Management Herald: Science journal*, 2, 53–58 [in Ukrainian].

Конюкова Ірина Янівна,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри філософії і педагогіки
Київського національного університету
культури і мистецтв

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3037-4807>
lubasha.ko@gmail.com

Сидоровська Євгенія Анатоліївна,

кандидат культурології,
старший викладач кафедри філософії
і педагогіки Київського національного
університету культури і мистецтв

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3290-5918>
etiquette2020@ukr.net

ЕТИКЕТ У КОНТЕКСТІ МЕНТАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ

Мета статті – виявити особливості етикету як специфічного відображення властивого певному етносу світогляду, світосприйняття та уявлень крізь призму феномена менталітету. **Методологія дослідження.** Застосовано системний метод та конкретно-історичний метод дослідження, що посприяли з'ясуванню співвідношення національного менталітету, етикету та культури спілкування; історичний та описовий методи; структурно-семантичний метод, необхідний для виявлення структури національного етикету; метод порівняльного аналізу менталітету та національно-культурних особливостей етикету. **Наукова новизна.** Досліджено національно-культурні особливості вербального та невербального етикету в контексті специфіки феномену менталітету; розглянуто національний етикет крізь призму культурного тла як специфічного відображення властивого певному етносу світогляду, світосприйняття та уявлень; проаналізовано основні характеристики менталітету українців, британців та китайців, що пояснюють специфіку етикету. **Висновки.** Дослідження виявило, що етикет є суттєвим елементом національної культури народу, відображаючи його національно-культурну специфіку та особливості образу життя. Засобами певних стереотипів, вербальних та невербальних елементів в етикеті відображається світогляд народу та його світобачення, навколишня дійсність та ціннісна сутність картини світу. Етикет з покоління в покоління відтворює культурно-національну специфічність та звичаї народу, є унікальним інструментом для транслявання ментального тла і відображає своєрідність національних рис філософсько-світоглядного бачення, етнопсихології, матеріальної та духовної культури суспільства. Констатовано, що етикет є одним із основних носіїв етнокультурної інформації та засобом вираження особливих рис етнічної ментальності. Специфічні елементи етикетних форм з етнокультурними компонентами відображають національну картину світу, передають образ думки суспільства. Національні особливості етикету сформовані протягом століть під впливом культурних та історичних особливостей розвитку народу і виконують водночас етноконсолідуєчу та етнодиференціюєчу функцію, виступаючи як важливою ознакою етносу і виділяючи його серед інших етносів. Аналіз менталітету та етикетних форм представників різних культур, зокрема, українців, англійців та китайців, засвідчує, що саме в етикеті, як дзеркалі національного характеру, сконцентовано світогляд нації, опосередкований розмаїттям екстракультурних факторів. Культурні цінності народів, специфіка їх побуту, безсумнівно, відіграють важливу роль у формуванні етикетної свідомості та відображаються в правилах етикету певного народу.

Ключові слова: етикет, національно-культурна специфіка, менталітет, народ, світогляд, культурні цінності.

Kanyukova Iryna, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Department of Philosophy and Pedagogy, Kyiv National University of Culture and Arts; Sidorovska Evgeniya, Candidate of Cultural Studies, Senior Lecturer of the Department of Philosophy and Pedagogy, Kyiv National University of Culture and Arts

Etique in the context of mental features

The purpose of the article is to identify the features of etiquette as a specific reflection of the inherent ethnicity of the worldview, worldview and ideas through the prism of the phenomenon of mentality. **Research methodology.** The systematic method and the concrete-historical method of research were applied, which helped to clarify the relationship between the national mentality, etiquette and culture of communication; historical and descriptive methods; structural-semantic method necessary to identify the structure of national etiquette; method of comparative analysis of mentality

and national and cultural features of etiquette. **Scientific novelty.** The national and cultural features of verbal and nonverbal etiquette in the context of the specifics of the phenomenon of mentality are studied; national etiquette is considered through the prism of cultural background as a specific reflection of the worldview, worldview and ideas inherent in a particular ethnic group; the main characteristics of the mentality of Ukrainians, British and Chinese, which explain the specifics of etiquette, are analyzed. **Conclusions.** The study found that etiquette is an essential element of the national culture of the people, reflecting its national and cultural specifics and lifestyle features. By means of certain stereotypes, verbal and nonverbal elements, etiquette reflects the worldview of the people and their worldview, the surrounding reality and the value essence of the picture of the world. Etiquette from generation to generation reproduces the cultural and national specifics and customs of the people, is a unique tool for translating the mental background and reflects the uniqueness of national features of philosophical and ideological vision, ethnopsychology, material and spiritual culture of society. It is stated that etiquette is one of the main carriers of ethnocultural information and a means of expressing special features of ethnic mentality. Specific elements of etiquette forms with ethnocultural components reflect the national picture of the world, convey the image of society. National features of etiquette have been formed over the centuries under the influence of cultural and historical features of people's development and perform both ethnoconsolidating and ethnodifferentiating functions, acting as an important feature of the ethnos and distinguishing it from other ethnic groups. Analysis of the mentality and etiquette of representatives of different cultures, in particular, Ukrainians, British and Chinese, shows that etiquette, as a mirror of national character, is concentrated in the nation's worldview, mediated by a variety of extracultural factors. Cultural values of people, the specifics of their lives, of course, play an important role in the formation of etiquette and are reflected in the rules of etiquette of a nation.

Key words: etiquette, national and cultural specifics, mentality, people, worldview, cultural values.

Актуальність теми дослідження. Приналежність до певної соціальної групи, національності та народу, родоплемінний або державний зв'язок людей, вплив господарських, політичних або культурних факторів пропонують різним частинам суспільства діяти за відповідними правилами і порядком. Подібним чином з'являється сукупність культури дій, що сформувалася в стосунках між людьми і склалася у певну систему, відому як етикет. Етикет – це філософське, етичне та педагогічне поняття; сукупність дій та правил, впорядкованих та систематизованих для конкретного суспільства. Кожен народ відповідно до власних національно-культурних особливостей, національної психології по-різному формує та застосовує етикетні правила. Актуальність дослідження зумовлена важливістю проведення спеціального дослідження питань етикету в контексті специфіки уявлень, філософсько-світоглядних позицій, світобачення та світовідчуття певного етносу, з метою розширення теоретичної бази міжкультурної комунікації.

Аналіз досліджень і публікацій. Спеціальні дослідження питань етикету в сучасному суспільстві, опис його особливостей, діахронічне вивчення та систематизація є одним із актуальних завдань сучасної гуманітаристики. Серед досліджень та публікацій, присвячених різноманітним аспектам етикету в контексті національної специфіки назвемо наукову розвідку С. Полупана «Основні функції українського мовленнєвого етикету» [7]; основні правила ділового етикету та дотримання етикетних

норм в зарубіжних країнах аналізує Г. Красніцька у науковій публікації «Національні особливості ділового етикету в європейських країнах» [3]; огляд сучасних концептуальних проблем вітчизняного мовного етикету здійснює С. Сабліна в публікації «Сучасні мовознавчі проблеми дослідження українського мовного етикету» [8]; фактори впливу на ментальність нації, а також основні особливості мовного, мовленнєвого та спілкувального етикету українців аналізують М. Луца в статті «Етикет та ментальність українців» [6] та Л. Кулішенко в публікації «Мовленнєвий етикет та ментальність українців» [5] та ін. Проте, незважаючи на неабиякий науковий інтерес до означеної тематики, багато аспектів проблематики національних особливостей етикету лишаються недостатньо вивченими.

Мета статті – виявити особливості етикету як специфічного відображення властивого певному етносу світогляду, світосприйняття та уявлень крізь призму феномена менталітету.

Виклад основного матеріалу. У кожного народу відповідно до специфіки мислення, етнографії, традицій, звичаїв є певні норми і правила етикету, які має виконувати кожна культурна та освічена людина. Те, що етикет відповідає менталітету народу можна спостерігати в певних його вербальних та невербальних елементах. Знання особливостей національного етикету, його мовленнєвих формулювань, а також розуміння особливостей робочої мови того чи іншого народу або країни суттєво сприяє налагодженню міжкультурних зв'язків. Величезний вплив на національний етикет здійснюють ціннісні орієнтації, що сформувалися в результаті складного багатовікового культурного та

соціально-економічного розвитку країни. Найвагомим чинником впливу на формування етикету етносу чи народу є менталітет (від фр. *mentale* – розум, мислення, образ думки, душевний склад, розумовий розвиток) – сукупність звичок та вірувань, характерний для певної спільноти образ думки. Варто зауважити, що поняття менталітету, як певної міждисциплінарної новації у закордонній та вітчизняній гуманітаристиці, отримало різноманітні трактування у соціологічних, психологічних, філософських, культурологічних та інших дослідженнях. Менталітет формується відповідно до традицій культури, соціальних структур і всього середовища існування. На думку Л. Костюк, основою етнічного менталітету, що окреслює образ етнічної спільноти, є природно-кліматичні та геокультурні умови історичного буття етносу [4, 7]. Дослідники визначають менталітет, як: «сукупність уявлень, своєрідний склад різноманітних психологічних властивостей і якостей особистості або суспільної групи людей певної доби та соціального середовища, що впливають на історичні і соціальні процеси» [14, 45]; «найбільш глибока культурна структура однієї спільноти, найбільш міцна та найбільш стійка до змін» [10, 244]; «ціннісну структуру, що зумовлює вибір та оцінку соціальної групи протягом тривалого часу; набір уявлень, що визначають поведінку і ставлення людей до даної ситуації, застигла система реакцій та відгуків на досвід» [12, 32]; узагальнюючу категорію, яка «вбирає в себе зміст етнопсихологічних, так і етноідеологічних чинників, що нерозривно пов'язана з історичними умовами розвитку нації і відображає зміни народних світовідчуттів» [1, 22]; «історично сформованої психологічної структури, яка формує цінності і норми життя етносу» [2, 68]; «сукупність продуктів діяльності суспільства, його взаємодії з природою, діяльність соціальних інститутів та інших регуляторів суспільного життя, а також вірування, ієрархія цінностей, мораль, особливості міжособистісної поведінки та самовираження, мова та спосіб передачі досвіду через покоління» [9, 4]. Під впливом багатьох факторів сформовані властивості, характерні більшості особистостей, що передаються з покоління в покоління, формують національний характер. Але духовно-душевний образ народу цим не вичерпується, оскільки в нього входить ряд психічних утворень. Поняття «менталітет» вбирає в себе ці властивості, репрезентуючи їх єдність. Передусім мова йде про знання, твердження, ідеали та цілі, які виступають відображенням дійсності, результатом пізнавальної діяльності, тому мають ідеально об'єктивований характер, виражаються чіткою

експліцитною мовою понять і уявлень. Знання несуть особистості необхідну інформацію про світ і про неї, а в процесі самоуправління – виконавську регуляцію. Окрім того, формування сфери особистості – різноманітні за змістом і функціями переживання, прикладами яких є потреби, інтереси, ціннісні орієнтації, життєві установки, любов, віра та ін. Саме вони виконують мотивуючу, спонукальну, тобто визначальну роль в житті людини, є духовною енергією. Типові потреби та інтереси, ціннісні орієнтації та життєві установки, те, у що вірять, на що сподіваються особистості, поєднані в націю, складають інший бік феномену національного менталітету. Таким чином розуміємо менталітет як імпліцитний лад нації, що переважно спонтанно, несвідомо формується під впливом вікового образу життя та багатьох супутніх причин і передається з покоління в покоління не лише через свідомі форми культури, але й через все багатоманіття досвіду практичної життєдіяльності, безпосередньої поведінки та вчинків, манер та інтонації. Водночас деякі дослідники акцентують увагу на тому, що тиск культурного середовища та соціальні впливи інтернаціоналізуються в ментальності як в глибинній структурі суспільної свідомості, діючи, таким чином, як керівні фактори, що вимагають суджень та оцінювання, а також моделі соціальної дії [10, 245]. На думку науковців, на формування менталітету китайського народу вирішальний вплив здійснили традиційні китайські етико-філософські вчення – конфуціанство (протягом століть культивувало відчуття унікальності та домінування, як у людей, які живуть в центрі світу; вшанування давніх мудреців, традиції та знання; ідеал соціальної гармонії, що досягається гуманністю, дотриманням обрядів та добродесною поведінкою; визнання необхідності людських зусиль для досягнення успіху), буддизм (здатність бачити суть речей та явищ за допомогою інтуїції; поняття карми розуміється як свідоме вольове зусилля людини до покращення власної моральної сутності), даосизм (сповідує індивідуалізм, утримання від активних дій, спрямований на захист особистості та її досягнення) та 36-ть стратагем («Дао-де-цзин» Лао-цзи – класичні афоризми на всі типові випадки життя) керували китайським суспільством протягом двох тисяч років і на сучасному етапі лишаються головними складовими китайського етикету, проявляючись у трьох основних аспектах: терпінні, орієнтуванні на гармонійні стосунки та інстинкті виживання [16, 286]. Головне місце в свідомості китайця займають моральні

сімейно-родинні цінності. Повага до старших, дбайливе ставлення до традицій, знання та любов до національної культури, літератури і обрядів є наріжним каменем китайського етикету. Для китайця набагато важливішим є не те, що він робить, а як сприймається при цьому оточуючими.

Раціоналізм та прагматизм китайців породжує вибірковість стосовно засвоєння чужої культури – все китайське позиціонується еталоном досконалості, а не китайське вважається неповноцінним і некультурним, тому чужі цінності ніколи не запозичуються без суттєвих, інколи докорінних трансформацій; всі іноземні слова перекладаються за допомогою складних мовленнєвих конструкцій [13, 4]. Незважаючи на доброзичливо-зацікавлене ставлення до іноземців, китайці можуть дозволити собі у стосунках з ними скритність, зраду, лицемірство, жорстокість та обман, що відповідно до общинної психології і традиції кругової поруки не вважається чимось поганим. Культура ритуалів та звичаїв є невід'ємною частиною традиційної китайської культури і тому належить до категорії надбудов людського суспільства. Конфуціанська ідеологія тривалий час існувала як основна ідеологія китайського суспільства – принцип Лі І – «етикет і моральність», який полягає в тому, щоб підтримувати систему феодальної ієрархії патріархального суспільства, поступово перетворився на норму соціальної поведінки звичайних людей, став культурною традицією, яку людина наслідує свідомо.

Так, наприклад, в щоденному спілкуванні прийнято, щоб нащадки вклонялися своїм пращурам: діти – батькам, учні – вчителям та ін., оскільки таким чином проявляються важливі ритуальні символи для суспільної субординації, що снує в стосунках між поколіннями. Окрім того, привітання і взаємне привітання, як правило, виконується в один і той самий час. Люди, які вітають один одного, зазвичай також є тими, кого вітають, тобто отримувачами, просто це відбувається в іншому порядку – першим ритуал привітання здійснює людина більш низького статусу, потім відповідає поважний. Якщо статусний рівень однаковий, то не відповісти на привітання вважається неввічливим.

Дослідники наголошують, що англіцям властивий прагматизм та індивідуалізм, вони надзвичайно законослухняні, оскільки «індивідуалістичний базис їх життя потребує для самозбереження жорсткої регламентації, що стримує корисливе свавілля атомізованих індивідів, забезпечуючи тотожність

розважливого принципу еквівалентності взаємної відплати» [15, 89]. Англіському менталітету властива емоційна стриманість, практичність, меркантильна, розсудлива філософія та холодний розрахунок [11, 76]. Відповідні форми та зміст отримує і англійський етикет. Зокрема, не лише ділові, а й міжособистісні стосунки просякнуті юридичним духом домовленостей і коректної, але зазвичай, суто зовнішньою ввічливістю.

Для українського менталітету характерне домінування емоційного начала як основи буття, а рушійною силою для дій - пристрасне спрямування поклику серця, що породжує готовність до самовіддачі, а також імпульсивність, максималізм. Розвинуте особистісне начало українця включене в безпосередній зв'язок із суспільством, в якому всі справи споконвічно вирішувалися громадою, в якому цінність людини визначалася її професійною вправністю та заслугами перед соціумом. Відсутність регламентуючих факторів в образі життя та культурі призвели до того, що українцям властиво безпосередньо виражати власний реальний душевний стан, свій настрій. Українцю властиві філософствування, глибокодумність, мрійливість, спрямованість в майбутнє, до ідеалу. У спілкуванні вони намагаються уникати спірних або критичних дискусій в спілкуванні з незнайомцями, а в неформальній обстановці найпоширенішими темами є теми сімейного життя, роботи, здоров'я та ін., у багатьох випадках це пов'язано із потребою знайти точки дотику – спільні друзі, родичі, місце навчання, роботодавці, інтереси та ін. Загальновідомо, що лексика будь-якої мови характеризує її національні особливості, але особливо це стосується етикетних слів, оскільки формули етикету пов'язані з образом життя та національними традиціями народу.

Мовний етикет – це система стійких мовленнєвих формул, нав'язаних суспільством для підтримки спілкування в обраній тональності відповідно до соціальних ролей та рольових позицій відносно один одного – відіграє провідну роль у спілкуванні в усіх сферах життя та ситуаціях, від формального спілкування до неформального. Стилистичні особливості етикетного слова вирізняються наявністю різноманітних відтінків і можуть утворювати синонімічні ряди. Стилистичні особливості етикетних слів в сучасній українській мові мають свою специфіку. Так, наприклад, етикетні слова використовуються при зверненні до особистості, утворюючи

комплекс з ім'ям та прізвищем, їх основною функцією є характеристика стосунків між комунікантами, а також маркування ситуацій різних типів (офіційні/неофіційні, нейтральні/марковані та ін.) – Шановний (ім'я, по-батькові), Любий (ім'я), Пане (прізвище).

Використання етикетної лексики в процесі звернення до особистості є специфічним для кожного народу, відповідно до національно-культурних та національно-психологічних особливостей. Так, наприклад, менталітет українського народу відповідає тричленній системі (ім'я, по-батькові, прізвище), джерелами якої є звернення з повним проголошенням ім'я та по-батькові ще за часів Київської Русі та Візантії. Однією з особливостей британського мовного етикету є обрання безпечної та ненав'язливої теми як доцільний початок розмови – зазвичай це тема погоди. Існує стійка впевненість, що британці дійсно цікавляться погодними умовами, тому ця тема для них настільки традиційна, натомість К. Фокс стверджує, що насправді існує три специфічні контексти, в яких передбачено говорити про погоду: «як просте привітання; як криголам, який веде до розмови на інші теми; як тема «за замовчуванням», «наповнювач» або «заміщення» [11, 65]. Тобто розмова про погоду є своєрідним кодом, сформованим для подолання природної стриманості британців. Культура будь-якого суспільства неможлива без дотримання соціальних норм і звичаїв, що регулюють суспільну діяльність і безпосередньо пов'язані з процесом становлення особистості, її соціалізацією. Процес опанування особистістю культури певного товариства виступає як інтерналізація заданого добутку імперативних вимог, а звичаї, під якими пропонується розуміти стереотипні способи поведінки, які відтворюються у певному товаристві або соціальній групі і є звичними для її членів, являють собою одну з найдавніших форм акумулювання і транслювання суспільно-історичного досвіду людства. Оскільки етикетні правила являють собою одну з форм інтеракції і можуть бути відмінними одночасно і в малих соціальних групах і в націях, їх знання має першочергове значення в плані взаєморозуміння особистостей, які сформувалися в умовах різних культур, в процесі спілкування.

Наукова новизна. Досліджено національно-культурні особливості вербального та невербального етикету в контексті специфіки феномену менталітету; розглянуто національний етикет крізь призму

культурного тла як специфічного відображення властивого певному етносу світогляду, світосприйняття та уявлень; проаналізовано основні характеристики менталітету українців, британців та китайців, що пояснюють специфіку етикету.

Висновки. Дослідження виявило, що етикет є суттєвим елементом національної культури народу, відображаючи його національно-культурну специфіку та особливості образу життя. Засобами певних стереотипів, вербальних та невербальних елементів в етикеті відображається світогляд народу та його світобачення, навколишня дійсність та ціннісна сутність картини світу. Етикет з покоління в покоління відтворює культурно-національну специфічність та звичаї народу, є унікальним інструментом для транслювання ментального тла і відображає своєрідність національних рис філософсько-світоглядного бачення, етнопсихології, матеріальної та духовної культури суспільства. Констатовано, що етикет є одним із основних носіїв етнокультурної інформації та засобом вираження особливих рис етнічної ментальності. Специфічні елементи етикетних форм з етнокультурними компонентами відображають національну картину світу, передають образ думки суспільства. Національні особливості етикету сформовані протягом століть під впливом культурних та історичних особливостей розвитку народу і виконують водночас етноконсолідуєчу та етнодиференціюєчу функцію, виступаючи як важливою ознакою етносу і виділяючи його серед інших етносів. Аналіз менталітету та етикетних форм представників різних культур, зокрема, українців, англійців та китайців, засвідчує, що саме в етикеті, як дзеркалі національного характеру, сконцентровано світогляд нації, опосередкований розмаїттям екстракультурних факторів. Культурні цінності народів, специфіка їх побуту, безсумнівно, відіграють важливу роль у формуванні етикетної свідомості та відображаються в правилах етикету певного народу.

Література

1. Балтаджи П. М. Поняття «ментальність» у сучасних наукових дослідженнях. *Актуальні проблеми політики*. 2012. № 45. С. 21–28.
2. Данилюк І. В., Гресько В. В. Менталітет як провідна етнопсихологічна характеристика. *Вісник Одеського національного університету. Серія : Психологія*. 2017. Т. 22. Вип. 1. С. 68–78.
3. Красніцька Г. М. Національні особливості ділового етикету в європейських країнах. *Гілея: науковий вісник*. 2020. Вип. 117. С. 260–262.

4. Костюк Л. Б. *Філогенетичні закономірності розвитку етнічної ментальності українців*: автореф. дис. ... канд. філос. наук 09.00.05. Львів, 2008. 22 с.
5. Кулішенко Л., Чечота Т. Мовленнєвий етикет та ментальність українців. *Світогляд – Філософія – Релігія*. 2013. Вип. 4. С. 269–276.
6. Луца М. В. Етикет та ментальність українців. *Збірник наукових праць «Педагогічні науки»*. 2017. № 76. С. 54–57.
7. Полупан С. М. Основні функції українського мовленнєвого етикету. *Електронний архів Харківського національного економічного університету* (репозитарій ХНЕУ ім.С. Кузнеця). URL:<http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/1323/simple-search?filterquery=%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%BF%D0%B0%D0%BD+%D0%A1. +%D0%9C.&filtername=author&filtertype>equals> (дата звернення : лютий 2022).
8. Сабліна С. В. Сучасні мовознавчі проблеми дослідження українського мовного етикету. *Вісник Запорізького державного університету*. 2002. № 3. С. 35–38.
9. Уварова Т. І. Термінологічна проблематика категорії ментальності в культурології. *Наукові записки. Серія «Культурологія»*. Острого: Ви-во Нац. ун-ту «Острозька академія». 2012. № 9. С. 3–13.
10. Cormoş V. C. Mentality and Change in the Context of International Migration. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 2014. Issue 149. P. 242–247.
11. Fox K. *Watching the english. The Hidden Rules of English*. Behaviour. Hodder & Stoughton, 2004. 157 p.
12. Fulga G. *Schimbare socială și cultură politică*. Bucharest: Economic Publishing, 2000.
13. Hu X., Chen S. X., Zhang L., Yu F., Peng K., Liu L. Do Chinese Traditional and Modern Cultures Affect Young Adults' Moral Priorities? *Frontiers in Psychology*. 2018. P. 1–7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01799>.
14. Sandu, D. (coord.) *Viața socială în România urbană*. Iasi: Polirom Publishing, 2006. 205 p.
15. Scarff S. D. The British public school and the imperial mentality : a reflection of empire at U.C.C. *A Thesis in Partial Fulfillment of the degree of Master of Arts in Administration and Policy Studies*. McGill University. Montreal, Quebec, Canada, 1998. 147 p.
16. Wang Q. E. History, Space, and Ethnicity: The Chinese Worldview. *Journal of World History*. 1999. Vol. 10. № 2. P. 285–305.

References

1. Baltaji, P. M. (2012). The concept of "mentality" in modern research. *Current policy issues*, 45, 21–28 [in Ukraine].
2. Danilyuk, I. V., Gresko, V. V. (2017). Mentality as a leading ethnopyschological characteristics. *Bulletin of Odessa National University. Series: Psychology*, 22, 1, 68–78 [in Ukraine].
3. Krasnitskaya, G. M. (2020). National features of business etiquette in European countries. *Gileya: scientific bulletin*, 117, 260–262 [in Ukraine].

4. Kostyuk, L. B. (2008). Phylogenetic patterns of development of ethnic mentality of Ukrainians: author's ref. dis. ... Cand. philos. Sciences 09.00.05. Lviv [in Ukraine].
5. Kulishenko, L., Chechota, T. (2013). Speech etiquette and mentality of Ukrainians. *Worldview - Philosophy – Religion*, 4, 269–276 [in Ukraine].
6. Lutsa, M. V. (2017). Etiquette and mentality of Ukrainians. *Collection of scientific works "Pedagogical Sciences"*, 76, 54–57 [in Ukraine].
7. Polupan, S. M. (n.d.). The main functions of Ukrainian speech etiquette. *Electronic archive of Kharkiv National University of Economics (repository of KhNEU named after S. Kuznets)*. URL: <http://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/1323/simple-search?filterquery=%D0%9F%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%BF%D0%B0%D0%BD+%D0%A1. +%D0%9C.&Filtername=author&filtertype>equals> [in Ukraine].
8. Sablina, S. V. (2002). Modern linguistic problems of research of Ukrainian language etiquette. *Bulletin of Zaporizhia State University*, 3. 35–38 [in Ukraine].
9. Uvarova, T. I. (2012). Terminological issues of the category of mentality in culturology. *Proceedings. Culturology series*. Ostrog: Vi-vo Nat. Ostroh Academy University, 9, 3–13 [in Ukraine].
10. Cormoş, V. C. (2014). Mentality and Change in the Context of International Migration. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 149, 242–247 [in English].
11. Fox, K. (2004). *Watching the English. The Hidden Rules of English Behaviour*. Hodder & Stoughton [in English].
12. Fulga, G. (2000). *Schimbare socială și cultură politică*. (Social change and political culture). Bucharest: Economic Publishing [in Romanian].
13. Hu, X., Chen, S. X., Zhang, L., Yu, F., Peng, K., Liu, L. (2018). Do Chinese Traditional and Modern Cultures Affect Young Adults' Moral Priorities? *Frontiers in Psychology*, 1–7. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2018.01799> [in English].
14. Sandu, D. (coord.) (2006). *Viața socială în România urbană*. (Social Life in Urban Romania). Iasi: Polirom Publishing [in Romanian].
15. Scarff, S. D. (1998). The British public school and the imperial mentality : a reflection of empire at U.C.C. *A Thesis in Partial Fulfillment of the degree of Master of Arts in Administration and Policy Studies*. McGill University. Montreal, Quebec, Canada [in English].
16. Wang, Q. E. (1999). History, Space, and Ethnicity: The Chinese Worldview. *Journal of World History*, 10, 2, 285–305 [in English].

*Стаття надійшла до редакції 02.02.2022
Отримано після доопрацювання 28.02.2022
Прийнято до друку 09.03.2022*